

POSTANOWIENIE

Dnia 15 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa A. W.
przeciwko Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. O. w G.
roszczenia o przywrócenie stanu zgodnego z prawem i zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 grudnia 2021 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Rejonowy w G. postanowieniem
z dnia 8 września 2020 r., sygn. akt I Cz (...),

"1. Czy postanowienie o odrzuceniu zażalenia przysługującego do innego składu sądu pierwszej instancji, wobec braku uprzedniego wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia zaskarżonego postanowienia, winno nastąpić w składzie jednego sędziego, czy w składzie trzech sędziów?

2. w przypadku udzielenia odpowiedzi, że postanowienie to winno być wydane w składzie jednego sędziego, to czy postanowienie to wydaje przewodniczący wydziału (względnie sędzia referent sprawy) czy przewodniczący składu orzekającego wyznaczonego za pośrednictwem Systemu Losowego Przydziału Spraw na podstawie przepisów Działu III Rozdziału 1 Oddziału 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości — Regulamin urzędowania sądów powszechnych z dnia 18 czerwca 2019 r., Dz.U. z 2019 r. poz. 1141)?

3. w przypadku udzielenia odpowiedzi, że postanowienie to winno być wydane w składzie trzech sędziów a względnie w składzie jednoosobowym - przez przewodniczącego składu odwoławczego, czy w takiej sytuacji jest to postanowienie sądu drugiej instancji, na które

nie przysługuje zażalenie, czy też nadal jest to postanowienie sądu pierwszej instancji, na które przysługuje zażalenie zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 12 k.p.c., a nadto, czy postanowienie to winno zostać sporządzone wraz z uzasadnieniem sporządzonym z urzędu, wobec treści art. 397 § 2 k.p.c., czy też, jako postanowienie sądu pierwszej instancji od którego przysługuje zażalenie, uzasadnienie takiego postanowienia sporządza się jedynie na wniosek w trybie art 357 § 2¹ k.p.c.?"

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 11 maja 2020 r. Sąd Rejonowy w G. ustalił wartość przedmiotu sprawy na kwotę 274 600 zł. (pkt 2). Odpis postanowienia z pouczeniem o jego niezaskarżalności został doręczony powódce, która w dniu 1 lipca 2020 r. wniosła o sporządzenie uzasadnienia tego postanowienia w zakresie jego punktu 2 i jego doręczenie z uzasadnieniem. Wniosek ten został odrzucony postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 6 lipca 2020 r., na które powódka wniosła zażalenie, jednakże bez uprzedniego wniosku o doręczenie jego odpisu z uzasadnieniem (art.357 § 2¹ k.p.c.). Wylosowany trzyosobowy skład Sądu Rejonowego powziął przy rozpoznawaniu tego środka odwoławczego poważne wątpliwości prawne przedstawione w sentencji postanowienia z dnia 8 września 2020 r. w formie trzech pytań.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozważenia wymaga w pierwszym rzędzie, czy istnieją przesłanki do podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały odpowiadającej na zadane pytania prawne, sformułowane przez sąd pierwszej instancji rozpoznający tak zwane zażalenie poziome na postanowienie sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 punkt 7 k.p.c.). W orzecznictwie podnosi się, że zagadnienie prawne może być przedstawione Sądowi Najwyższemu tylko przez sąd *ad quem*, a nie sąd *a quo* (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 109/17, nie publ.). Sąd pytający pełni w tej sprawie rolę sądu *ad quem*, nie zachodzą zatem przeszkody do przedstawienia przez niego - na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.- zagadnienia prawnego dotyczącego poważnych wątpliwości

prawnych powstałych przy rozpoznaniu (*sensu largo*) zażalenia, a zatem także w odniesieniu do jego dopuszczalności. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że sąd - przedstawiając zagadnienie powstałe przy rozpoznawaniu zażalenia - orzeka w składzie trzech sędziów, choćby zagadnienie dotyczyło wyłącznie dopuszczalności tego środka odwoławczego (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2021 r., III CZP 18/20, nie publ. i z dnia 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, nie publ.).

Przewidziana w art. 390 § 1 k.p.c. instytucja pytań prawnych stanowi odstępstwo od wyrażonej w art. 178 ust.1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasady, że sędziowie podlegają przy orzekaniu tylko przepisom Konstytucji i ustaw. Przytoczona regulacja procesowa powinna zatem podlegać wykładni ścisłej bez odwoływania się do argumentów natury celowościowej lub praktycznej (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 166). Przesłanką skutecznego skorzystania przez sąd *ad quem* z uprawnienia wynikającego z art. 390 § 1 k.p.c. jest wykazanie, że przedstawione zagadnienie budzi poważne wątpliwości sądu, nie zostało dotychczas wyjaśnione w orzecznictwie i nauce prawa, a nadto uzyskanie odpowiedzi Sądu Najwyższego jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy, w której zostało zadane pytanie prawne (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1998 r., III CZP 73/97 i z dnia 26 lutego 1975 r., I PR 31/75, OSNCP z 1975 r., nr 12, poz. 176). O dopuszczalności wystąpienia z pytaniem prawnym nie decyduje zatem ani praktyczna doniosłość podniesionego w nim problemu ani rozbieżności w jego rozwiązywaniu w doktrynie lub orzecznictwie, lecz to, czy sąd orzekający istotnie powziął rzeczywiste poważne wątpliwości co do sposobu rozstrzygnięcia tego zagadnienia (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 1998 r. III CZP 24/98 i z dnia 20 września 2005 r. III SZP 2/05, OSNP z 2006 r., nr 19-20, poz. 312). Przesądza to o obowiązku szczegółowego wykazania przez sąd pytający, że analiza przepisów, dotychczasowe orzecznictwo oraz poglądy nauki prawa nie dają podstaw do usunięcia poważnych wątpliwości prawnych, które pozostają w związku przyczynowym z wynikiem sprawy. Sąd drugiej instancji powinien także

przedstawić własną propozycję rozstrzygnięcia zagadnienia ze stosownym wywodem prawnym, wskazującym na zasadność zaproponowanego rozwiązania.

Sąd Rejonowy wypełnił te- powszechnie aprobowane w orzecznictwie i nauce- wymagania tylko odnośnie do pierwszego zagadnienia prawnego, wskazując na wątpliwości co do składu sądu właściwego do odrzucenia zażalenia poziomego, powstałe wskutek zmian wprowadzonych na podstawie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz.1469- dalej „ustawa nowelizująca”). Podniósł, że przytoczona ustawa uchyliła art.370 k.p.c., przekazując wyłącznie sądowi drugiej instancji wszystkie kompetencje dotyczące apelacji, w tym także w zakresie jej odrzucenia na podstawie art.373 k.p.c., który znajduje odpowiednie zastosowanie także w postępowaniu zainicjowanym wniesieniem zażalenia (art. 397 § 3 k.p.c.). Jednocześnie ustawa nowelizująca dokonała zmiany art. 367 § 3 k.p.c. nadając jej treść, zgodnie z którą sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów, przy czym na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku. Utrzymana została zasada, że do postępowania toczącego się wskutek zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym (aktualny art. 397 § 3 k.p.c.). Ta ostatnia regulacja przemawiałaby za poglądem, że odrzucenie zażalenia następuje na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego, gdyby nie wprowadzenie do ustawy procesowej nowego uregulowania zawartego w art. 397 § 1 k.p.c. zgodnie z którym sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów, co przemawia z kolei za stanowiskiem, że także odrzucenie zażalenia następuje w składzie trzyosobowym.

Przedstawiona kwestia została już rozstrzygnięta w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który w uchwale z dnia 1 lipca 2020 r. w sprawie III CZP 36/20 wyraził pogląd, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji odrzuca sąd, który wydał zaskarżone postanowienie w składzie trzech sędziów. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy podniósł, że ustawa nowelizująca dokonała zmian regulacji dotyczących składu sądu w postępowaniu apelacyjnym i zażaleniowym. Na gruncie art. 367 § 3 k.p.c. w aktualnym brzmieniu zakres orzekania w składzie jednego sędziego w postępowaniu apelacyjnym uległ rozszerzeniu, ponieważ art. 367 § 3 zdanie drugie k.p.c. w dawnym brzmieniu przewidywał taki skład wyłącznie

w przypadku wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia dowodowego. Przepisy o postępowaniu zażaleniowym zostały natomiast uzupełnione o samodzielną normę regulującą skład sądu – stosownie do art. 397 § 1 k.p.c. w nowym brzmieniu sąd rozpoznaje zażalenie na posiedzeniu niejawnym w składzie trzech sędziów. Nakaz ten nie został opatrzony żadnymi wyjątkami; zrezygnowano w szczególności z katalogu postanowień zaskarżalnych zażaleniem podlegającym rozpoznaniu w składzie jednego sędziego. Jednocześnie utrzymano odesłanie do odpowiedniego stosowania w postępowaniu zażaleniowym przepisów o postępowaniu apelacyjnym (art. 397 § 3 k.p.c.). Analogiczne rozwiązanie co do składu sądu rozpoznającego zażalenie przyjęto w postępowaniu zabezpieczającym (art. 741 § 2 k.p.c.) i w postępowaniu egzekucyjnym (art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.).

Zestawienie tych zmian prowadzi do trudności w określeniu prawidłowego składu orzekającego sądu w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia w sytuacji, w której rozstrzygnięcie nie dotyczy zasadności zarzutów zażalenia, lecz jego dopuszczalności. Skład sądu w postępowaniu apelacyjnym jest uzależniony od charakteru posiedzenia, na którym zapada orzeczenie i - wyjątkowo - przedmiotu rozstrzygnięcia. Na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z zastrzeżeniem merytorycznego rozstrzygnięcia apelacji; na rozprawie sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Mając na względzie, że zgodnie z wprowadzonym ustawą nowelizującą art. 148 § 3 k.p.c. wydanie postanowienia może nastąpić na posiedzeniu niejawnym, art. 367 § 3 zdanie drugie k.p.c., odczytywany łącznie z tą zasadą, prowadzi do wniosku, że postanowienia w postępowaniu apelacyjnym poza rozprawą wydaje sąd w składzie jednego sędziego, co dotyczy także postanowienia o odrzuceniu apelacji. Tymczasem w art. 397 k.p.c. ustawodawca nie zróżnicował składu orzekającego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia od charakteru posiedzenia, na którym wydawane jest orzeczenie, ani też - przynajmniej wprost - od jego przedmiotu. Przepis art. 397 § 1 k.p.c. operuje kategorią formułą, według której sąd rozpoznaje zażalenie w składzie trzech sędziów. W dalszej części uzasadnienia uchwały III CZP 36/20 Sąd Najwyższy przedstawił obszernie rozważania dotyczące znaczenia słowa „rozpoznawać” w języku prawnym i prawniczym na tle przytoczonych aktów prawnych oraz poglądów orzecznictwa i nauki, dochodząc do konkluzji, że nie budzi

wątpliwości, iż nie każde orzeczenie wydawane w postępowaniu zażaleniowym, zwłaszcza w kwestiach wпадkowych, stanowi rozpoznanie zażalenia, o którym mowa w art. 397 § 1 k.p.c. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r., III CZP 71/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 60). Rozumienie zwrotu „rozpoznaje zażalenie” w sposób równoznaczny z orzekaniem co do istoty, z tym skutkiem, że odrzucenie zażalenia, niebędące jego rozpoznaniem, następowałoby w składzie jednego sędziego (art. 367 § 3 zdanie drugie w związku z art. 397 § 3 k.p.c.), stawia jednak pod znakiem zapytania cel uzupełnienia przez ustawę nowelizującą art. 397 k.p.c. unormowaniem dotyczącym składu sądu (art. 397 § 1 k.p.c.). Przyczyny odrzucenia zażalenia (art. 373 w związku z art. 397 § 3 k.p.c.) nie ograniczają się do zagadnień o ściśle formalnym charakterze, mogących uchodzić za relatywnie nieskomplikowane i niestwarzające jurydycznych trudności, takich jak prawidłowość jego opłacenia, dochowanie wymagań formalnych lub terminowość. To, czy zażalenie jest dopuszczalne w świetle przepisów ustawy, ocena legitymacji do jego wniesienia lub przesłanki *gravaminis* po stronie skarżącego (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108) może niejednokrotnie rodzić wątpliwości o istotnej wadze teoretycznej i praktycznej, których weryfikacja przez kolegiálny skład sądu jest pożądana z punktu widzenia właściwej ochrony praw stron i uczestników postępowania.

O tym, czy zażalenie podlega odrzuceniu, nie da się także orzec *a priori* w chwili jego złożenia. Sąd kontroluje dopuszczalność zażalenia nie tylko we wstępnej fazie jego rozpoznawania, lecz w każdym stanie sprawy i jest obowiązany je odrzucić bez względu na to, kiedy ujawniły się powody jego niedopuszczalności. Pogląd, że odrzucenie zażalenia następuje każdorazowo w składzie jednego sędziego mógłby w konsekwencji prowadzić do komplikacji w sytuacji, w której przyczyna odrzucenia zażalenia ujawniłaby się po ukonstytuowaniu się składu kolegiálnego w celu jego merytorycznego rozpoznania. Konieczność przekazywania sprawy do składu jednoosobowego po to tylko, by zażalenie zostało odrzucone w tym składzie, nie służyłaby sprawności i szybkości postępowania zażaleniowego, której poprawienie stanowiło jeden z celów ustawy nowelizującej. Dodatkowa trudność wynikałaby z konieczności uwzględnienia zasady

niezmienności składu kolegiального od chwili jego wyłonienia w drodze losowania, zgodnie z art. 47a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz.U z 2020 r., poz.2072, dalej: u.s.p. (art. 47b u.s.p.; por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2019 r., III UZP 10/19, OSNP 2020, nr 6, poz. 58). Dotyczy to również sytuacji odwrotnej, w której sąd w składzie jednoosobowym, wyłonionym zgodnie z art. 47a u.s.p., nie byłby powołany do merytorycznej oceny zażalenia po uprzednim uznaniu, że nie podlega ono odrzuceniu. Trudności te uchyla skupienie kompleksowej oceny zażalenia, w aspekcie jego dopuszczalności i zasadności, przez powierzenie jej temu samemu składowi sądu (por. *mutatis mutandis* uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 138/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 121).

Sąd Najwyższy podniósł także, że przepisy o postępowaniu zażaleniowym nie stwarzają podstaw do przyjęcia, że ma ono stadialny charakter, a odrzucenie zażalenia w jego pierwszej fazie, mającej stanowić odpowiednik kontroli wstępnej realizowanej w dawnym stanie prawnym w sądzie *a quo*, następuje w składzie jednego sędziego, podczas gdy po jej zakończeniu decyzja taka zapada w składzie trzech sędziów. Jakkolwiek, co oczywiste, kontrola dopuszczalności zażalenia powinna racjonalnie poprzedzać badanie jego zasadności, to jednak ocena obu tych kwestii splata się często ze sobą, a nakaz orzekania w składzie trzech sędziów wynikający z art. 397 § 1 k.p.c. nie pozostawia miejsca do tego rodzaju różnicowania, niezależnie od tego, czy zażalenie ma skutek dewolutywny, czy nie. Nie zmienia tego § 81a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 1141 - dalej „Regulamin”), według którego, jeżeli zażalenie podlega rozpoznaniu na podstawie art. 394^{1a} § 1 k.p.c. albo art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c. czynności w postępowaniu odwoławczym wykonuje referent sprawy, w której wydano zaskarżone orzeczenie, a losowanie składu celem rozpoznania zażalenia następuje po wykonaniu tych czynności. Bez względu na to, jak rozumieć w tym kontekście „czynności w postępowaniu odwoławczym”, skład sądu w postępowaniu zażaleniowym określa wyłącznie ustawa, przepisy Regulaminu mogą dotyczyć jedynie sposobu ustalania składów kolegialnych (por. art. 41 § 1 pkt 2 lit. b p.u.s.p.), jeżeli skład taki jest właściwy zgodnie z ustawą.

Sytuacja, w której odrzucenie apelacji może nastąpić w składzie jednego sędziego, podczas gdy odrzucenie zażalenia wymaga orzekania w składzie trzech sędziów, może wywoływać zastrzeżenia, co do konsekwencji ocen ze strony ustawodawcy. Należy jednak zauważyć, że ustawą nowelizującą znacząco zwiększono zakres odstępstw od klasycznego modelu zażalenia, pozbawiając je w szerokim kręgu przypadków waloru dewolutywności (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20). Jakkolwiek art. 78 zdanie pierwsze Konstytucji RP nie wymaga, aby środek zaskarżenia implikował kontrolę rozstrzygnięcia przez sąd wyższego rzędu (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 2010 r., SK 38/09, OTK-A 2010, nr 5, poz. 46 i z dnia 12 kwietnia 2012 r., SK 21/11, OTK-A 2012, nr 4, poz. 38), brak dewolutywności rzutuje na gwarancyjność środka zaskarżenia i - zwłaszcza jeśli dotyczy on znacznego spektrum rozstrzygnięć - może wpływać na zaufanie do jego funkcjonowania w odbiorze społecznym. Nakaz, aby stwierdzenie niedopuszczalności zażalenia, na równi z badaniem jego zasadności, następowało w składzie trzech sędziów, służy wzmocnieniu zaufania do przyjętej konstrukcji ustawowej, osłabiając konsekwencje braku dewolutywności. Stanowi to argument przemawiający za objęciem nakazem rozpoznania zażalenia w składzie trzech sędziów także oceny jego dopuszczalności. Są zarazem nieaktualne w przypadku apelacji, która pozostaje środkiem odwoławczym w pełni dewolutywnym, a postanowienie sądu drugiej instancji o jej odrzuceniu podlega zaskarżeniu zażaleniem do innego składu tego sądu (art. 394² § 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione w pierwszym pytaniu Sądu Rejonowego zagadnienie w pełni podziela zapatrywania zawarte w uzasadnieniu przytoczonej wyżej uchwały III CZP 36/20, co uprawnia do zajęcia stanowiska, że nie ma rzeczowej potrzeby kolejnej wypowiedzi Sądu Najwyższego na ten temat i uzasadnia odmowę podjęcia uchwały w tym zakresie.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Rejonowy nie wyjaśnił natomiast szczegółowo, na czym polegają powzięte przez niego poważne wątpliwości prawne dotyczące drugiego i trzeciego z postawionych pytań oraz dlaczego uważa je za poważne; zaniechał także przedstawienia własnego stanowiska oraz argumentacji przemawiającej za każdym z wchodzących w rachubę ewentualnych wariantów

rozstrzygnięcia tych zagadnień (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2007 r., III CZP 116/07, niepubl., z dnia 16 maja 2008 r., III CZP 29/08, niepubl. oraz z dnia 17 września 2008 r., III CZP 790/08, niepubl.). Uchybienie to uzasadnia odmowę podjęcia uchwały także w tym zakresie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2001 r., III CZP 45/00, niepubl z dnia 29 listopada 2005 r., III CZP 102/05, niepubl oraz z dnia 30 listopada 2005 r., III CZP 97/05, niepubl).

Z powyższych względów Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały.